

J. F. Mira, quixotesc i joycià

Joan Francesc Mira (València, 1939) és professor de grec, antropòleg, teòric del nacionalisme i, sobretot, un excel·lent escriptor. Acaba de traure un llibre d'articles, «Punt de Mira», la segona edició de la novel·la «Viatge al final del fred» i treballa com un forçat en una novel·la d'inspiració quixotesca i referències joycianes.

Vicent Martí

Escriptor apassionat i plural, Joan Francesc Mira ja té darrere seu una obra copiosa i d'una reconeguda qualitat literària i intel·lectual. Caldrà destacar-ne potser el llibre més suggestiu sobre el fet nacional que s'ha publicat en aquest país, *Crítica de la nació pura* (premi Joan Fuster, premi de la Crítica, premi de la Lletra d'Or) i la novel·la espill de la brillant primera generació universitària del nacionalisme al País Valencià, *El desig dels dies*. Dos llibres que ens han ajudat a entendre'ns millor, que ens han ajudat a ser una mica més adults.

—*Éreu conscients de ser la primera generació universitària amb cara i ulls del nacionalisme al País Valencià?*

—Ens sentíem continuadors d'una tradició, si tu vols molt prima, i pensàvem que érem el primer grup que plantejava la qüestió en uns termes més ambiciosos, més sòlids. Crec que tots nosaltres érem conscients de la nostra responsabilitat, si em permetes dir-ho així, històrica.

—*Amb les inevitables excepcions éreu, sou, perdó, gent solvent i alguns molt intel·ligents.*

—És qüestió de sort. La veritat és que d'aquell grup inicial, la major part de les persones després hem tingut una evolució intel·lectual bastant aprofitable.

—*Parla'm d'alguns dels més dotats...*

—*¿Dotats per a què? Per exemple, l'Aracil. L'Aracil és un home absolutament superdotat, amb una capacitat d'assimilar informació, d'una banda, i d'analitzar elements dispersos, de l'altra, radicalment fora de sèrie, única. Ara, ¿dotat per al treball sistemàtic? Potser no massa.*

Per exemple, Manolo Ardit, un home esplèndidament dotat per a la investigació metòdica en història. És un home encara poc conegut, però algun dia es descobrirà que és l'historiador més important que ha donat aquest país. ¿No està dotat per a l'agudesa brillant? D'acord. I podríem parlar

d'Eliseu Climent o d'Alfons Cucó, homes diferentment dotats...

—*¿Josep Vicent Marquès és posterior?*

—Marquès no és del grupet inicial però s'hi incorpora molt prompte. També tinc una immensa admiració per la intel·ligència de Marquès, per bé que potser, en la meua opinió, no l'ha explotada encara plenament.

—*En un dels articles del teu Punt de Mira escrius: «He d'advertir que a mi em fascinen les dones (...) encara que no em fascinen de la mateixa manera que a Josep Vicent Marquès». Expli-ca'm, això.*

—Trobo que en el cas de Marquès és més una derivació de plantejaments ideològics...

—*¿Vols dir?*

—Vull dir pel que es veu en els seus papers. Moltes vegades fa l'efecte que entra més la ideologia que la fascinació personal. A mi, les dones em fascinen com a dones. Les dones que jo he tingut ocasió de tractar són menys limitades que els homes que conec. Totes elles tenen una capacitat d'expressió i de comunicació i d'interès pels matisos de la vida que no he trobat en cap home. A banda que em puguen fascinar com a sexe complementari, com l'altra meitat que sempre et falta, les dones són més interessants com a persones que els homes.

—*Per cert, segons es desprèn de la lectura de la magnífica crònica literària dels inicis del vostre grup que és El desig dels dies, vosaltres, aleshores, vau fer poc sexe. ¿O no?*

—Més o menys el que corresponia a l'època, que era poquet, és cert. Hi ha aquella frase tan suada que llavors gitar-se amb una senyoreta no era un pecat... era un miracle. A banda d'això, en més d'una ocasió, si la cosa no arribava a quallar, no era per falta de ganes i de voluntat per les dues bandes, sinó per simple impossibilitat material. No oblidés que no teníem ni cotxes ni pisos ni cap facilitat per a un honest esbargiment.

De totes maneres, t'he de dir que aquell grupet de gent, pel que corria en

aquell moment, era dels més alliberats i practicants que funcionava per València.

—*Ja podríeu. Amb tot, a El desig dels dies narres com un personatge arriba a l'orgasme, tot arrapat a una noia catalana aterrida per una masclatà fallera. Ho aprofitàveu tot.*

—Això és purament literari. Aquesta novel·la té una gran part de literatura; és literatura, no són unes memòries. Per damunt de tot, és una novel·la.

—*Però, ¿això va passar o no? ¿I a qui li va passar en realitat?*

—Quasi, però no era qui pensés tu. Això no ho tragues, però un aclariment que sí que has de fer, i és molt important, és que els personatges d'aquesta novel·la estan fabricats amb retalls i anècdotes de distintes persones i sempre reelaborats literàriament. No és una novel·la à-clef.

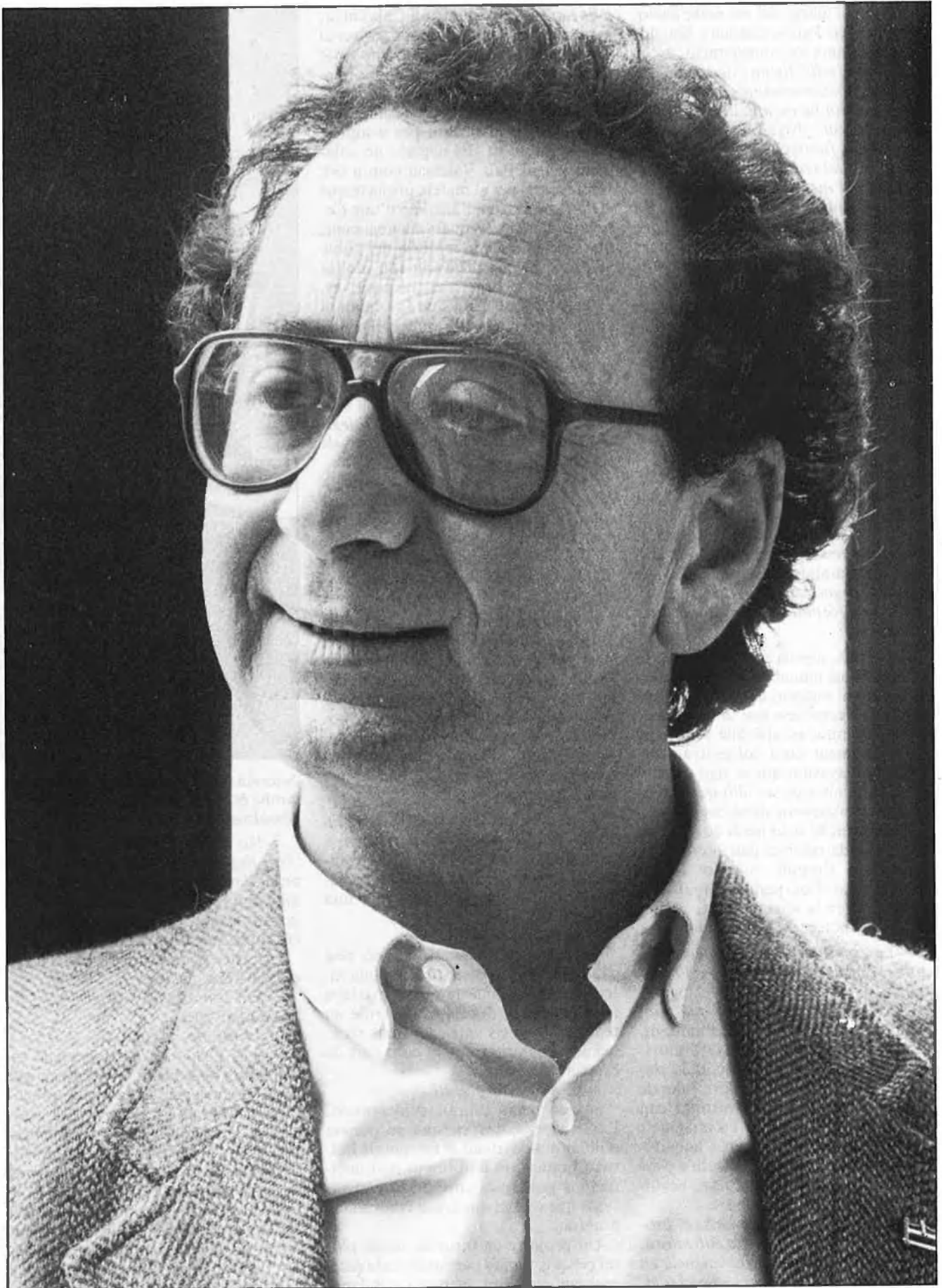
—*¿Què és El desig dels dies?*

—Una transposició literària en forma de novel·la del que havia estat una experiència no únicament personal sinó generacional. Som una generació que procedeix de la foscor, de l'anul·lació, del no-res, que de sobte enceta un procés que no és tan sols el descobriment del teu propi país, sinó el descobriment de la vida. Una generació que comença a plantejar-se què és això de viure, en el seu país, en el seu moment històric, en la seua època. Descobriem la vida mentre pugnàvem per posar a l'alçada del món contemporani la nostra cultura nacional.

—*A mi, em sembla que El desig dels dies és, sobretot, un bellíssim i barrocat cant de resurrecció i amor a la Ciutat e Regne de València. Éreu patriotes. ¿De quina pàtria?*

—Sí, és un cant d'amor. Mira, la qüestió presentava un doble aspecte que la majoria de nosaltres tenia prou clars. Si el patriotisme l'entens com un sentiment d'adhesió emocional, de responsabilitat immediata i directa pel País Valencià, érem patriotes valencians.

Ara bé, des d'un plantejament intel·lectual, nosaltres ni volíem ni podíem concebre aquest territori, aques-

ta pàtria, al marge del seu marc nacional propi, els Països Catalans. Són dos nivells distints de consideració.

—*Dos nivells distints de consideració que, posteriorment, el nacionalisme potser no ha combinat amb excessiva subtilesa. ¿No s'ha primat massa el moment fundacional, essencial, en detriment del sentiment d'adhesió primària i del moment existencial?*

—Tinc dubtes que haja estat així. En les elaboracions teòriques, potser sí que hem posat un cert èmfasi en el marc nacional comú. I ja calia. Dit això, torne a insistir que la societat sobre la qual nosaltres volíem actuar i incidir sempre ha estat la valenciana.

Ho volíem fer en connexió, en col·laboració amb els altres pobles catalans, però la nostra activitat política, que és allò que més et compromet a un treball pràctic, la majoria de nosaltres sempre l'hem desplegat en un sentit valencià: PSV, PSPV, UPV... I sempre que ens hem dirigit a la gent, ho hem fet com a valencians, l'orgull de ser valencians...

—*Francesc Pérez i Moragón, prologuista del teu Punt de Mira, a la Revista de Catalunya escriu: «Això de sentir-se orgullós pel fet de ser valencià és una fórmula de la «retòrica més tronada».*

—I té raó, segons com. Però una de les necessitats humanes, universal, dins de qualsevol societat, és la necessitat de dignitat. Necessitem que se'ns reconega una dignitat en allò que som, tant individualment com col·lectivament. Aquesta necessitat que et siga reconeguda la dignitat de ser allò que ets és el que retòricament diem orgull.

Certament hi ha el perill de caure en una estúpida retòrica patriòtera quan s'apela a l'orgull, sobretot en les nacions-estat. Però parlar d'orgull a un poble ferit en la seua dignitat, com és el nostre, potser és ben saludable.

—*I inexcusable, si em permetes l'afeïtí. Trencar els mecanismes d'autoodi...*

—...És una condició *sine qua non*. Si no es trenca la lògica de l'autoodi, ni el nacionalisme ni cap altre moviment d'alliberament col·lectiu és viable. L'autoodi és autonegació. I des de l'autonegació no es pot afirmar cap classe de dret col·lectiu. Tu imagina't una classe obrera, uns negres, unes dones, que s'automenspreen com a classe, com a raça, o com a sexe. Seguirien subordinats per sempre.

—*Pel que fa al nostre país, el problema es planteja quan es subvalora, es denigra o es nega el fet valencià en relació amb el fet català. Josep Guia,*

a És molt senzill: digueu-li Catalunya, escriu: «Ens han destrossat tant que el ser valencià és una referència espanyola en sintonia amb el Para ofrendar nuevas glorias a Espana». ¿Què n'opines?

—¿Del llibre? Trobe que no és un paper ni útil ni positiu per a aquest país, en absolut. És negatiu no solament per al País Valencià com a tal, sinó, inclús, per al mateix projecte que el llibre propugna, l'aparició d'una *Catalunya unitària*. Aquest plantejament, inassimilable per la majoria del poble valencià, el que produeix són moltes més reaccions negatives que positives. Si per cada valencià que fas català a colps de nom, en fabriques cent o mil d'anticatalans, ja em diràs tu, quin negoci.

—*De fusterians, com de cristians, n'hi ha de moltes classes. És molt senzill..., al meu entendre, és un fill legítim i coherent del Qüestió de noms, de Fuster...*

—Potser. Quan una lògica es porta fins a les seues últimes conseqüències, sovint passa que l'anàlisi que se'n desprèn no té res a veure amb la realitat. És fill, però és un fill que ha portat la lògica, l'apriorisme nacional, a un extrem.

—*Un apriorisme racional, la nostra nació és catalana, que compartim. Ara, ¿no trobes que la formulació de Fuster a la Qüestió de noms és, si més no, ambigua pel que fa a la pluralitat de la nació? Fuster, per exemple, popularitza el terme Països Catalans, però a Catalunya li diu Principat en espera potser del Gran Dia en què tot serà Catalunya...*

—La idea que arribaria el *Gran Dia* en què els valencians ens tornariem a reconèixer com a vers i autèntics catalans, i tornariem al si d'una nació catalana única, etc., continua sent una espècie d'il·lusió.

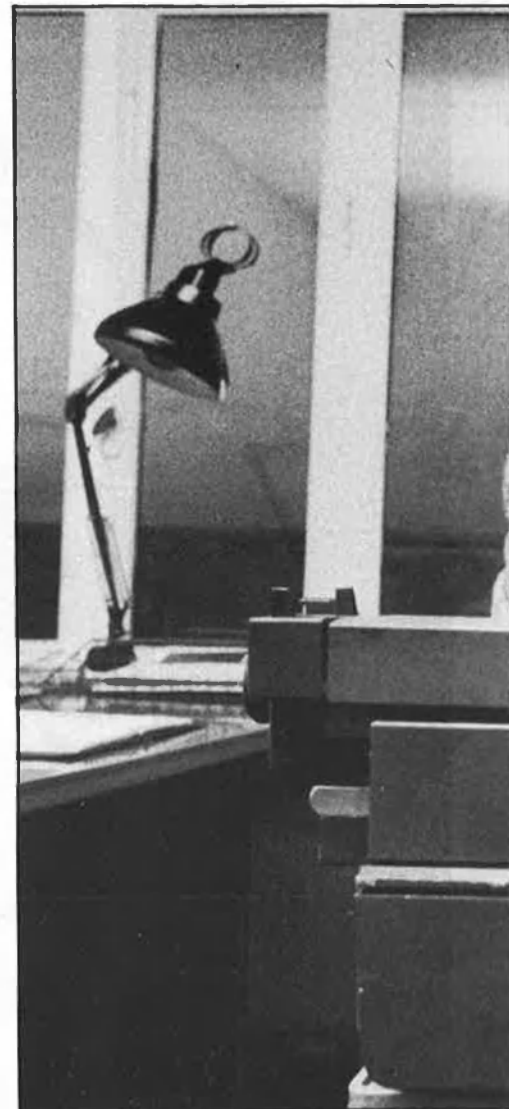
—¿Teua, també?

—Jo, si t'he de ser sincer, no veig cap contradicció entre tota aquella intensitat valenciana de què et parlava adés i el fet de desitjar que arribe un temps en què els valencians ens reconeguem majoritàriament com part de la nació catalana.

—¿Una nació plural?

—Una nació plural, evidentment. Entre altres coses, perquè no podem oblidar o menystenir el fet que els Països Catalans no han tingut mai institucions polítiques conjuntes. Institucions que són les que creen consciència d'unitat.

Un projecte de futur de nació plural perquè, només partint de cada país, podem construir la nació catalana.

Aquesta concepció, si no m'equivoque, també és la que proposava el Fuster del *Nosaltres els valencians*.

—*No t'equivoques, al meu parer. Ara, llegint el teu Crítica de la nació pura, diria que els vostres pressupòsits ideològics són força distints. Dit d'una altra manera, ¿Fuster té una concepció essencialista de la nació?*

—Fuster té una concepció de la nació de tipus clàssic.

—*Em sona a eufemisme.*

—Quan dius...

—*Jo no dic, pregunta.*

—...Si Fuster té una concepció essencialista de la nació, has d'afegir que aquesta concepció és la que té pràcticament tothom. Això no és una especialitat de ningú. Ara no sé què en pensa Fuster, però quan escrivia aquells papers tenia una concepció en termes de ser o no ser, sí.

—*«País Valencià: un Hamlet que no acaba» titulava, ves per on, Pérez Moragon l'article que he citat abans. Tu, per contra, parles de la nació com a projecte...*

—Els Països Catalans com a nació són un projecte. Una altra qüestió seria discutir si hi ha prou bases objectives i reals per a fonamentar aquest projecte, que jo crec que sí, o si és una dèria de quatre bojos. Ara, bàsicament són un projecte, una cosa a fer, una cosa a construir.

—Per tant, demanar-te si els Països Catalans són una nació...

—Jo no puc contestar-te si el Paísos Catalans són una nació, simplement perquè és una pregunta que, en termes de *ser/no ser*, no té resposta. Si el procés històric va en un sentit que jo considere positiu, d'ací a vint o cinquanta anys et podré dir: «En aquells moments estàvem en tal grau del procés de construcció de la nostra nació». Si resulta que el procés s'enfonsa definitivament, et diré: «Aquell moment era l'última possibilitat que vam tenir i que no vam aprofitar».

—Si no t'entenc malament, el científic social J. F. Mira no pot dir que els Països Catalans són una nació.

Mentre que el nacionalista J. F. Mira sí que ho diu...

—La qüestió és molt punyetera. Lògicament no podem ser els mateixos els plantejaments que et fas des d'un punt de vista analític que els que et fas des d'un punt de vista ideològic i popularitzador. Són nivells distints. I si la coherència no és perfecta, paciència, que és un mal general.

Per això em sembla comprensible del tot que una persona que vulga promoure un moviment nacional d'àmbit català diga que els Països Catalans són una nació. Una nació fotuda, xafada, no sé què, però una nació. Però pensa que això és més un eslògan ideològic que la constatació d'un fet empíric.

—Amb tot, continue pensant que utilitzar aquesta formulació com a eslògan de masses al País Valencià és essencialment contraproductiu, però tant se val. Escolta, ¿Crítica de la nació pura és un llibre antiespanyol?

—L'objectiu principal d'aquest llibre no és fer antiespanyolisme, sinó fer

«Tots nosaltres érem conscients de la nostra responsabilitat històrica».

que la gent reflexione sobre conceptes i plantejaments de conjunt. El que passa és que està escrit al País Valencià. El que hi dic, al final, prèvia clarificació i delimitació d'alguns conceptes teòrics, és que ací hi ha hagut un procés d'expansió a través de l'estat de la nació castellano-espanyola.

Un procés agressiu en el qual estem immersos els valencians, i a veure què fem. O ens deixem absorbir-hi i, per tant, desapareixem com a poble, o ens defensem d'aquest procés expansionista i afirmem la nostra diferència nacional. Si entens per antiespanyolisme el que jo opte per la segona via.

—¿Quines novetats teòriques aportes a l'anàlisi del nacionalisme amb el teu llibre?

—Per exemple, distingir clarament la cultura ètnica de la cultura nacional, que sovint es tendeix a confondre. Delimitar les aplicacions del terme nacionalisme, referit no a qualsevol fenomen d'exaltació o d'afirmació, sinó a moviments, processos i projectes socials. Diferenciar els conceptes de nació política, nació cultural i estat, quan habitualment només es diferencia la nació de l'estat. Donar una visió global dels processos de formació nacional a Europa des de l'època medieval fins ara...

—¿Què és una nació política?

—La nació política és una societat complexa que pensa i defineix el seu àmbit d'identitat com a àmbit suprem de pertinença i de lleialtat. *Nació política*, per tant, implica la no-pertinença a cap altre àmbit superior considerat com a nacional.

—*El de Impura natione proposa crear una nació política d'àmbit valencià...*

—Tot aquell que crega que el País Valencià pertany a un marc nacional més ampli, que pot ser el català en el meu cas, o l'espanyol (mentre no afirmen el contrari), en el cas de Mollà/Mira, no està pensant en el País Valencià com a nació política. Per a fer-ho, ha de prescindir, no, alerta, de Castella i Catalunya, sinó d'*Espanya* i Catalunya. «Ni Catalunya ni Espanya: nació valenciana» feia una pintada de vida efímera. Coherent, potser, però, ¿amb quina base?

L'única possibilitat d'afirmar una nació valenciana és dir no sóc ni espanyol ni català, sols valencià. Dir com fan Mollà/Mira: «Els valencians estem entremig de Madrid i Barcelona i jugarem amb qui més ens done», pot ser

CALENDARI 1988 d'acció CULTURAL

750 Aniversari de la Fundació del Regne de València

Ja som a la VENDA
a les LIBRERIES

interessant, però no és cap anàlisi dels fonaments d'una *nació valenciana*.

—Però, *¿és viable un projecte de nació valenciana?*

—Home, això la història ho dirà, però jo tinc tots els dubtes del món. ¿Es pot plantejar un nacionalisme que afirmi què per damunt de valencians no som res? ¿Un nacionalisme que assegure que hi ha la mateixa discontinuïtat entre el País Valencià i Castella-Espanya que entre el País Valencià i Catalunya? ¿Es pot dir que tots nosaltres, nacionalment parlant, som valencians de la mateixa manera? ¿Som un país bilingüe, bicultural, on els únics bilingües i biculturals som els valencianoparlants?...

Com podràs comprendre, n'hi ha moltes més preguntes que respostes. I si hi ha més preguntes que respostes, és perquè jo crec que en aquest país, ara com ara, les contradiccions *encara* actuen en tant que contradiccions, i no en tant que elements d'una síntesi possible i pròxima.

—*Em sona la terminologia. En l'inici de la formació ideològica de la vostra generació, el marxisme tingué un pes considerable...*

—Aleshores nosaltres pensàvem en termes d'una societat futura ideal. Tu volies aconseguir un país propi, lliure, reconciliat, tot això, però també una societat igualitària, justa, etc., tota una sèrie de valors que van lligats a la tradició ideològica de l'esquerra. Una esquerra que, en els anys 60, pràcticament no tenia cap més expressió que no fóra el marxisme.

—*¿N'ereu, de marxistes?*

—A banda d'aquesta identificació, diguem-ne, ètica amb el marxisme, la major part de nosaltres, en diversos graus, vam assimilar una bona part dels elements del seu mètode d'interpretació de la història.

—*¿I ara? ¿Encara ho ets?*

—No tant. Ara tinc una visió més complexa. Li trobe un valor més limitat, inclús com a mètode d'interpretació de la realitat social. Trobe que és un mètode d'anàlisi vàlid per a alguns aspectes de la història d'alguna societat.

—*No deu ser en l'anàlisi dels nacionalismes de les nacions sense estat...*

—La ceguesa del marxisme enfront dels nacionalismes emergents és emblemàtica, en efecte.

—*Un jueu antisemita com Marx era difícil que poguera plantejar-se problemes d'identitats amenaçades...*

—No sé si és ben bé això. Crec que aquesta ceguesa està més vinculada a l'estatisme de la formació hegeliana de

Marx. L'estat com a model d'evolució de la societat, l'admiració pel poder. Pensa que, allà on el marxisme ha ocupat l'estat, ho ha fet amb totes les conseqüències.

—*¿El País Valencià serà d'esquerres, o no serà, com va dir el Fuster engagé de la transició?*

—El País Valencià vota majoritària-

—A mi, em semblaria molt bé aquesta crítica del concepte d'identitat, si incloguera totes les identitats col·lectives. Però, ¿per què han de criticar no més les identitats de grup d'altres, i no la pròpia? ¿Per què els posa tan frenètics l'amenaçada d'identitat de les nostres nacions sense estat i no qüestionen la seua, tan potent? Perquè, si

«El desig dels dies» no és una novel·la «à-clef».

ment esquerres i encara no és massa. Tot i això, continue pensant que al País Valencià no es pot esperar que la construcció nacional vinga de la dreta. Ni de l'esquerra espanyola.

—*¿El que més s'assembla a un espanyol de dretes és un espanyol d'esquerres?*

—Jo diria que el que més s'assembla a un espanyol militant, a un espanyolista de dretes, és un espanyol militant d'esquerres. Els que jo en dic espanyols d'ofici s'assemblen tots. Els mecanismes i ressorts bàsics funcionen en tots ells de la mateixa manera. Digues ¡Gibraltar!, i veuràs.

—*En aquest sentit, trobe a faltar en el teu Punt de Mira algun article polèmic sobre els ideòlegs del neoespanyolisme d'esquerres. Parle de Savater, Trias, els editorialistes d'El País...*

—És que em fan molta angúnia, una angúnia terrible. Jo li pegue més a l'espanyolisme més institucional, polític. No puc fer-hi més.

—*Sembla que, a aquests ideòlegs, no els agrada gens ni mica el concepte d'identitat.*

hi ha un fet diàfan, és que ací el nacionalisme més actiu, vigorós, eficaç, és el nacionalisme espanyol. Al seu costat, els altres són uns innocents.

¿Per què collons aquests senyors no critiquen mai aquest nacionalisme? Perquè aquesta gent, implícitament o explícita, creuen que l'estat és sagrat i les fronteres intocables. Contra aquest absurd d'una identitat creada des de l'estat, marcada per les fronteres polítiques, no actuen mai: només contra les identitats nacionals que, per no morir congelades, volen tenir un lloc al sol. ¡Vejau miracle d'honestedat intel·lectual!

—*¿Ets optimista o pessimista respecte al futur del nostre país?*

—Crec que tinc motius per a les dues coses. Hi ha dos processos de construcció nacional que són antagonics. L'espai que ocupa l'un, l'ha de llevar a l'altre. Un mateix espai no és ocupable, en les mateixes condicions, de la mateixa manera, i simultàniament, per dues llengües i cultures diferents. Un ha de desplaçar l'altre. Inexorablement.

—*Si altra cosa no, portes vint-i-cinc anys actuant com si fores optimista. Si un dia t'han de dedicar un carrer, ¿quina professió de tot el teu ample registre vols que et posen a la placa? ¿Escriptor?*

—Sí, sempre que s'entenga com a escriptor, no únicament un senyor que escriu novel·les, sinó com un senyor que escriu per a dir coses.

—*¿De quin dels teus llibres et trobes més satisfet?*

—Potser de *Crítica de la nació pura* i de 40 o 50 pàgines d'*El desig dels dies*.

—*I de la nova novel·la que ara escrius. Pel que sé, t'hi estàs deixant la carcanada...*

—El mal d'aquesta novel·la, un llibre que estic patint molt per a escriure'l, és que parteix d'uns plantejaments ambiciosos, i dubte si el resultat està a l'altura de l'ambició.

—*Tu mateix has contat que tingueres una crisi psicològica...*

—Sí..., em trobava incapaç de seguir i la vaig tenir parada durant molt de temps. Ara l'he represa i espere que prompte acabaré els dos capítols que em falten. Quan l'acabe, la deixaré reposar uns mesos i la tornaré a reescriure de nou. Encara tinc faena per a dos anys, si van bé les coses.

—*Pel que jo he llegit van bé, Joan. Parla-me'n una mica.*

—El personatge principal és un home radicalment desconnectat de la realitat; que ha viscut durant molt temps en un món que ell s'ha creat, i que, de colp i volta, es troba obligat a anar descobrint aquest món real. Llavors, no entén què passa: voldria que tot fóra diferent, i rep per tots els cantons.

Intente descriure'l en totes les seues dimensions, fisiològiques, ideològiques i fantàstiques. És un personatge que viu una doble existència. ¿Com veu la realitat un home que no la veu com se suposa que és? En aquest sentit, té un cert aspecte quixotesc.

—*Una realitat, d'altra banda, centrada a la ciutat de València.*

—Sí, és una novel·la de la ciutat, una novel·la amb itineraris molt dissenyats. El pobre home va descobrint València (la ciutat es el món), amb una gran innocència, i alhora amb una enorme càrrega de referències culturals.

—*¿Quines influències literàries hi reconeixeries?*

—Si haguera de reconèixer-li alguna referència més directa, potser seria l'*Ulisses* de Joyce. Referència joyciana i inspiració quixotesca, si és que això val. Modes antigues.

—*Bona companyia per al viatge, senyor Mira.* □